

Mišljenje odgojitelja o važnosti pravilnoga držanja tijela te o položaju ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju

---

Ajduković, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:039973>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**IVONA AJDUKOVIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**MIŠLJENJE ODGOJITELJA O VAŽNOSTI
PRAVILNOGA DRŽANJA TIJELA TE O
POLOŽAJU RUKE I PISALJKE U
PREDŠKOLSKOM RAZDOBLJU**

Zagreb, rujan 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivona Ajduković

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Mišljenje odgojitelja o važnosti
pravilnoga držanja tijela te o položaju ruke i pisaljke u predškolskom
razdoblju**

MENTOR: doc. dr. sc. Matina Kolar Billege

SUMENTOR: doc. dr. sc. Vesna Budinski

Zagreb, rujan 2018.

Sadržaj

Sažetak	1
Summary	2
1. UVOD	3
2. Razvoj čitanja	4
2.1. Faze usvajanja čitanja	7
3. Pisanje	7
3.1. Slušna i vidna obrada jezika u procesu jezičnoga razvoja	8
3.2. Kultura pisanja	9
3.3. Etape u pisanju	9
3.4. Metode pisanja	10
4. Poticanje početnog čitanja i pisanja	11
5. Standardi pisma za početno poučavanje pisanja i čitanja	12
6. Odvajanje čitanja od pisanja	12
7. Tehnike početnog pisanja	13
8. Grafomotoričke predvježbe	14
8.1. Vrste grafomotoričkih vježba i ritmičke vježbe	15
9. Položaj ruke, pisaljke i držanje tijela pri pisanju	17
10. Razni načini držanja pisaljke	22
11. Mišljenje odgojitelja o ulozi predškole u razvoju jezičnih sposobnosti i predvještina	26
12. Kurikulsko planiranje početnog čitanja i pisanja	27
13. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	29
13.1. Cilj istraživanja	29
13.2. Ispitanici	29
13.3. Problemi i hipoteze istraživanja	30
13.4. Mjerni instrumenti	31
13.5. Postupak istraživanja	31
14. REZULTATI I INTERPRETACIJA REZULTATA	31
14.1. Percepcija važnosti pravilnog držanja pisaljke, tijela i ruke	31
14.2. Držanje pisaljke pri pisanju	33
14.3. Držanje pisaljke pri pisanju ovisno o držanju pisaljke u desnoj ili lijevoj ruci	35
15. Rasprava	35

16. Praktične implikacije.....	36
17. ZAKLJUČAK	37
LITERATURA.....	39
PRILOG	41
Izjava o samostalnoj izradi rada	43

Sažetak

Cilj je ovoga rada ispitati mišljenje odgojitelja o važnosti pravilnoga držanja tijela te o položaju ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju. U radu su prikazani načini držanja pisaljke, ruke i držanja tijela koji su od iznimne važnosti za lakoću pisanja i izgled rukopisa. Naglasak je stavljen na položaj ruke, pisaljke i držanje tijela pri pisanju koji ovise o individualnom karakteristikama svakog djeteta. Odabir određenih načina držanja pisaljke počiva na tumačenjima teorije i prakse odgoja i obrazovanja kao i na različitim pogledima na njihovu međusobnom povezanost u praksi predškolskih ustanova. Mjesto smještaja pisaljke među prste ne smijemo zanemariti jer ono utječe na čvrstoću kontakta pisaljke i podloge, na slobodu kretanja ruke i na vidljivost vrha pisaljke i onoga što pišemo. Pisaljka se pravilno drži samo s dva prsta - palcem i kažiprstom, dok treći prst (srednjak) služi za pridržavanje, a njegova je uloga da spriječi ispadanje olovke pri podizanju ruke s papira. Posebno treba voditi brigu o ljevorukoj djeci (Bežen i Reberski, 2014). Mišljenje odgojitelja o važnosti pravilnog držanja tijela te o položaju ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju temelji se na empirijskom istraživanju pomoću anketnog upitnika. Rezultati istraživanja pokazuju nam načine na koje predškolska djeca drže olovku prije polaska u školu.

Ključne riječi: položaj tijela, ruke i pisaljke, pisanje

Summary

The aim of the thesis is to examine pre-school teachers' opinion on the importance of the correct body posture and the position of hand holding a pencil in the pre-school years. The thesis presents ways of holding the pen, as well as an arm and body posture, which are extremely important for easy writing and the shape of the handwriting itself. The stress being put on position of the hand, the pen and the posture of the body when writing, all of which depend on child's individual characteristics. The choice of different ways to hold a pen depends on the interpretation of educational theory and practice as well as different views of their mutual correlations in the every day life of pre-school establishments.

The position of the pen between fingers must not be ignored as it influences the firmness of the pen and paper contact, the free hand movement and the visibility of the pencil's top and what is being written on. The correct way to hold a pen is only with two fingers – the index finger and thumb while the middle finger just sort of rides along as a support preventing the pencil from falling when hand is lifted off the paper. Special care is required with left handed children (Bežen & Reberski, 2014). The pre-school teachers' opinion on the importance of the correct body posture, the position of the hand and pen in the early childhood is based on empirical research. The results of the survey reveal the ways pre-school children hold a pen.

Keywords: body posture, hand and pen position, writing

1. UVOD

Pismenost je važna i razvija se još u ranoj dječjoj dobi. Dijete uči čitati i pisati u prvom razredu, ali poneka djeca u obrazovni sustav ulaze kao polučitači ili čitači (Budinski i Kolar Billege, 2011). Mnoga djeca pomoću roditelja uče pisati svoje ime kod kuće. Čitanje i razvoj čitalačke pismenosti je jedna od važnijih životnih aktivnosti. Potreba za čitanjem i pisanjem predstavlja vrlo važan oblik komuniciranja.

Načini pravilnog držanja tijela te položaj ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju svoje ishodište imaju u hrvatskim znanstveno-istraživačkim paradigmatima. Kurikulsko planiranje početnog čitanja i pisanja i kurikulska teorija odražava se u uvjetima učenja, a temelji se na povezanosti osnovnih jezičnih djelatnosti: slušanja, govorenja, osposobljavanja djeteta za jezično komuniciranje. Metodička problematika je u kurikulskom planiranju početnog čitanja i pisanja usmjerena na uvjete učenja. Taj termin obuhvaća sve čimbenike uspješnog učenja. Uvjeti učenja dijele se prema tome odnose li se na osobine djeteta ili aspekte okoline o kojima ovisi uspjeh učenja (Bežen 2008, prema Budinski i Barun, 2013). Unutarnji uvjeti učenja su početno stanje kognitivnih i afektivnih osobina djeteta. To su intelektualna i psihomotorna sposobnost, relevantno predznanje i nekognitivne osobine o kojima ovisi motivacija za učenje. Ulogu vrtića u razvijanju jezičnih sposobnosti i predvještina navodi Kuvač (2007) „Da bi dijete ovladalo vještinama čitanja i pisanja, treba usvojiti jezik te razviti i uskladiti motoriku, vidnu i slušnu obradu“ (Kuvač, 2007: 60).

2. Razvoj čitanja

Predčitačke vještine preduvjet su u razvoju čitačkih vještina. Čudina-Obradović (2002) piše da razvijenost predčitačkih vještina u određenom razdoblju djetetova razvoja može biti jasan znak hoće li dijete imati teškoća u čitanju u školi. Predčitačke vještine uključuju slušnu i vidnu obradu jezika. Također, važna je roditeljska uključenost kako bi se razvile predčitačke vještine.

Predčitačke vještine dijete stječe „prirodno“, u svakodnevnom životu - ako roditelj i odgojitelji razgovaraju s njim, svakodnevno mu čitaju, upozoravaju na cilj i važnost čitanja i pisanja, šire njegov rječnik i znanje o svijetu oko djeteta, daju mu dovoljno prilika da samo, aktivno, isprobava vještine pričanja, prepričavanja, rukovanja knjigama, olovkama i drugim pisaćim priborom. Predškolsko dijete uči brzo, mnogo i svakodnevno, ali to je učenje „usput“ i potaknuto je dječjom znatiželjom. Dijete prije polaska u školu mora svladati sve predčitačke vještine, jer su one nužne za stjecanje čitačkih vještina. Dakle, dijete s razvijenim predčitačkim vještinama bit će dobro pripremljeno za učenje čitanja (Čudina-Obradović, 2002).

Čitanje je sposobnost i djelatnost dekodiranja napisanoga teksta. „Čitanje je vizualna aktivnost, znači da se tehnički izvodi očima, a osvještava u mozgu čitača“ (Bežen i Reberski, 2014: 25). Ono što je najvažnije za tehniku čitanja tekstova na hrvatskom jeziku jest da se čita slijeva nadesno i odozgo prema dolje. Najvažniji procesi tijekom čitanja su: raspoznavanje slova/glasova u riječima (tekstu) koje se čitaju, povezivanje glasova/slova u riječi, rečenice i tekst i na kraju razumijevanje pročitane riječi, rečenice i teksta. Ovi se procesi prilikom čitanja događaju gotovo istodobno i trebaju biti usklađeni s tijekom poučavanja, odnosno učenja da bi dijete naučilo uspješno čitati (Bežen i Reberski 2014). Budinski i Kolar Billege, (2012) smatraju da su sposobnost raspoznavanja glasova u riječi, sintetiziranje tih glasova u riječ i uočavanje značenja riječi preduvjeti za ovladavanje vještinama čitanja i pisanja.

U procesu čitanja očituju se dva sastavna dijela:

1. Ulaženje u značenje smisla napisanih riječi u cjelini i poznavanje pisanih znakova-slova kao elemenata iz kojih su sastavljene riječi.
2. Prevođenje riječi na odgovarajuće zvukove i glasove.

U aktu čitanja sudjeluje niz psihičkih funkcija kao što su pažnja, pamćenje, mišljenje i druge funkcije (Demarin, 1967).

Vještine usvajanja čitanja su: govor, razumijevanje svrhe i oblika pisma, glasovna osjetljivost, primjena abecednoga načela (dešifriranje, pisanje (šifriranje) i glatko čitanje s razumijevanjem (Čudina-Obradović, 2004). Motivacija za čitanjem pojavljuje se u predškolskom razdoblju. Dijete spontano daje slikovnicu roditelju i pokazuje potrebu za takvu vidnu komunikaciju ili pak samostalno lista slikovnice. Dijete se također zanima za pojedina slova i traži da mu se kaže naziv slova, kako bi sudjelovao u pisanju pisma/crteža baki/djedu. U vrtiću dijete pokazuje zanimanje za slikovnice/priče, igre sa slovima i sudjelovanje u izrađivanju čestitki.

Važno je često čitati djetetu i to naglas. Zajedničko čitanje ima daleko veću vrijednost od individualnog čitanja. Dobro je s djetetom raspravljati o značenju riječi koje čitamo. Ilustracije imaju važnu ulogu u razumijevanju događaja ili poruka koje šaljemo slikovnicama (Lawrence, 2003).

Dva temeljna preduvjeta iz kojih se razvija čitačka vještina su: razumijevanje govora i osjetljivost za glasove. Čitanje je utemeljeno u govoru. Govor je urođen i ne treba se poučavati dok čitanje treba. Pri čitanju dijete započinje s napisanom riječju *mama* i mora provesti fonološku (glasovnu, slušnu) analizu prema tome kako vode napisana slova. Svaka se riječ koju čujemo sastoji od fonema. Zatim, dekodira koji su glasovi skriveni iza svakoga pojedinoga slova. To znači da dijete provodi raščlambu riječi, razbija/rastavlja napisanu riječ na njezine elemente, slova, kako bi se svaki element/ slovo, moglo povezati s njemu pripadajućim glasom i pročitati riječ glas po glas, ali povezano u cjelini riječi. Kada dijete prepozna riječ kao da je sastavljena od pojedinačnih glasova koji slijede u nizu, usvojilo je fonemsku svjesnost. Fonemska svjesnost ujedno je i najvažnija u početku čitanja. Roditelji su važni od prvog djetetova dana i o njihovu odnosu s djetetom ovisi i čitačka vještina, ali i opći uspjeh. Važna je i roditeljska potpora i pomoć pri učenju (Čudina-Obradović, 2014). Djetetu valja postepeno razvijati svijest i osjećaj da je čitanje sredstvo za upoznavanje i otkrivanje novih spoznaja (Demarin, 1967).

Da bi dijete ovladalo vještinama čitanja i pisanja, treba usvojiti jezik te razviti i uskladiti motoriku, vidnu i slušnu obradu. Kuvač (2007) navodi da su predvještine uvjeti koji trebaju biti zadovoljeni kako bi se razvila određena znanja i vještine. Svaka je vještina ujedno i predvještina za razvoj neke druge, nove vještine.

Primjerice, kada govorimo o usvajanju jezika i razvijanju vještine čitanja i pisanja, temeljne su vještine, koje prethodno trebaju biti razvijene, slušna i vidna obrada te grafomotorika. Navedene predvještine jezičnoga razvoja, čitanja i pisanja razvijaju se od samoga rođenja djeteta (Kuvač, 2007).

Bežen (2007, prema Budinski i Kolar Billege, 2012) ističe da u ovladavanju vještina čitanja i pisanja sudjeluju tri primarne osjetilne aktivnosti: gledanje, slušanje i pokretne (kinestezijske) aktivnosti. Navedene aktivnosti ujedno su i predvještine za razvoj sposobnosti čitanja i pisanja. Sastavni su dijelovi slušne obrade, slušno razlikovanje zvukova i slušno prepoznavanje (Kuvač 2007, prema Budinski i Kolar Billege, 2012). Slušna je obrada važna i za razvoj fonološke svjesnosti (Budinski i Kolar Billege, 2012). Važno razdoblje za razvoj fonološke svjesnosti je predškolsko razdoblje.

Slušno razlikovanje sastavnica je slušna obrada koja se odnosi na sposobnost određivanja sličnosti i različitosti među zvukovima. Da bi se ta sastavnica ostvarila potrebno je da se u procesu slušne obrade novoprimita akustička obilježja usporede s obilježjima koja su već pohranjena u slušnome pamćenju. Slušno prepoznavanje posljednja razina slušne obrade koja će tek dovesti do određivanja onoga što se sluša (Kuvač, 2007).

Vidno percipiranje je sposobnost vidnoga zamjećivanja. U čitanju i pisanju su to obilježja slova ili riječi. Vidno razlikovanje je aspekt vidne obrade. Ono se temelji, isto kao i slušno razlikovanje, na konceptu sličnoga i različitoga. Dakle, u slučaju pisanja vidno razlikovanje je presudno u određivanju oblika, veličine i smjera pojedinih slova. Vidno prepoznavanje je određivanje značenja promatranoga objekta, tj. slova (Kuvač, 2007).

Dekodiranje riječi osnova je komponentna čitanja, a pod utjecajem je komponentnih kognitivnih vještina kao što su vizualna i auditivna diskriminacija i fonemska svjesnost. Prepoznavanje riječi podrazumijeva razlikovanje niza slova kao određene riječi. Kod čitanja su najvažnije razlikovne značajke (posebno na početku učenja čitanja), vizualni oblik slova i riječi (Kuharić, 2013).

2.1. Faze usvajanja čitanja

Kad dijete počne čitati, najprije uočava cijelu napisanu riječ. Prema Kuharić (2013) to je logografska strategija čitanja: cijela napisana riječ je znak za izgovorenu riječ. Ako se naučene riječi uklope u cjelinu teksta, dijete će „čitati“ tekst tako što će prepoznavati naučene riječi i po smislu pogađati ostale riječi. U ovoj fazi dijete uči i usvaja obavijesnu važnost riječi, ali uočava i njihove razlike u duljini, obliku, početnom i završnom slovu, što predstavlja početak osvještavanja odnosa slovo –glas i glasovne raščlambe.

U fazi prevođenja slova u glas dominantna je abecedna strategija čitanja: dijete prepoznaje slovo i prevodi ga u njegovu zamjenu. Ta faza zahtijeva glasovnu raščlambu riječi i glasovno pamćenje. Kad dijete stekne sposobnost prevođenja slova u glas, može pročitati svaku riječ pa i onu čiju smisao ne poznaje.

Dekodiranje uključuje dva odvojena procesa. Prvi proces je prepoznavanje riječi, a drugi proces je razbijanje koda. Kod početnih čitača povezano je s razbijanjem koda slova i glasova, a kod naprednih čitača s prepoznavanjem riječi. U početnom čitanju i pisanju dekodiranje riječi zahtijeva prepoznavanje oblika slova i istovremeni prijenos slova u glas (Kuharić, 2013).

3. Pisanje

Pisanje je djelatnost izražavanja vlastitih misli i osjećaja sustavom znakova koje se naziva pismo. Misli trebaju biti napisane da bi se mogle čitati. Čak i kada zapisujemo tuđe misli, one prije zapisivanja postaju naše, odnosno prolaze kroz naš psihomotorički sustav (Bežen i Reberski, 2014). Čudina-Obradović (2002) navodi da je pisanje aktivnost kojom dijete stječe sposobnost razumijevanja značenja pismenosti (odašiljanje poruke), vježba pridavanje smisla svojoj napisanoj poruci, a istodobno je prisiljeno, i to mnogo više nego pri čitanju, prepoznavati glasove u riječi i primjenjivati abecedno načelo. Cilj je odašiljanje neke poruke sastavljanjem smisla u napisane riječi. Pisanje i čitanje su recipročni i čvrsto međusobno povezani. Uvježbavanje jednog od tih procesa omogućuje vježbanje drugoga.

„Pisanje je jezična djelatnost koja uključuje tjelesnu (motoričku i vidnu djelatnost) te psihičku djelatnost. Ta djelatnost predstavlja skup znanja i vještina. Pretpostavlja prepoznavanje slova određenoga jezika i pisma, pravopisnih znakova, pravopisnih pravila, glasovnoga, gramatičkoga i rječničkoga ustroja određenoga jezika i zakonitosti oblikovanja tekst (poznavanje lingvistike teksta)“ (Rosandić, 2002: 11).

Učenje pisanja nije samo učenje tehnike kojom ćemo napisati pojedina slova, nego istodobno i način izražavanja. Napisana riječ ponajprije vrijedi po onome što znači, a tek onda po svome grafičkom izgledu i oblikovanosti. Učeći pisati, dijete istodobno uči značenje, oblik i funkciju slova i riječi kako ne bi bilo samo obično svladavanje tehnike pisanja. Dakle, pisanje razvija i djetetove intelektualne sposobnosti (mišljenje, pamćenje, zaključivanje...). Kvaliteta pisanja procjenjuje se ponajprije čitljivošću napisanoga teksta i brzinom pisanja (Bežen i Reberski, 2014). Pisanje je složenije od čitanja.

Kolar Billege i Budinski (2012) navode da je stjecanje vještine pisanja povezano s jezičnim djelatnostima govorenja, slušanja, čitanja, gledanja i znakovanja.

3.1. Slušna i vidna obrada jezika u procesu jezičnoga razvoja

Prema Woodu (1988) proces početka pisanja djetetu je težak i zahtjevan, zbog toga što pisanje postavlja neobične zahtjeve na njihovu tjelesnu kontrolu, ručnu sposobnost i sposobnost percepcije i pažnje. Na početku pisanja dijete se zapravo suočava s novim intelektualnim izazovima. Za razliku od izravnog govora, gdje je odgovornost za uzajamno razumijevanje podijeljena između govornika i slušatelja, samostalno pisanje zahtjeva da djeca sama ponesu teret odgovornosti za razumljivost i smislenost onoga što žele reći čitatelju. Pišući dijete mora samostalno naučiti predvidjeti vjerojatne izvore nerazumijevanja i pripaziti na njih, ne znajući točno kome piše. To znači da dijete mora istodobno postupati i kao pošiljalatelj i primatelj poruke. „Samoispravke su dokaz da se djeca upuštaju u samopoučavanje pri ostvarenju ciljeva“ (Wood, 1988: 160).

Učenje pisanja i čitanja postavlja pred djecu velike izazove jer moraju preuzeti veću odgovornost nego u razgovoru kako bi osigurala razumljivu i smislenu komunikaciju izvan zajedničkog okruženja. Vigotski (prema Woodu, 1988) tvrdi da pismenost omogućava djeci razvoj otvorenijih i objektivnijih „teorija“ o jeziku i pomaže im razviti samoregulacijske sposobnosti dok uče kako planirati, motriti i procjenjivati vlastito pisanje.

3.2. Kultura pisanja

„Kultura pisanja temelji se na zakonitostima pisanoga jezika“ (Rosandić, 2002: 13). Kultura pisanja podrazumijeva poznavanje pravopisnih pravila – pravila o prijenosu fonema u grafeme. Podrazumijeva i poznavanje gramatičke norme, tj. poznavanje gramatičkih pravila izvedenih iz jezične prakse i normativne gramatike. Također, uključuje poznavanje leksičke norme (uporabu leksičkih jedinica u određenom funkcionalnom stilu) te stilističke norme, što se odnosi na mogućnost odabira jezičnih sredstava neutralne, ekspresivne i impresivne vrijednosti. Kultura pisanja podrazumijeva poznavanje zakonitosti oblikovanja teksta što je propisan tekstnom lingvistikom. Lingvistika teksta odnosi se na logičku i jezičnu organizaciju poruka s obzirom na vrstu teksta. Ona podrazumijeva osobnost osobe koja piše - njenu duhovnu i tjelesnu osobnost, znanje o temi o kojoj piše, odnosu prema temi, jezičnoj spremnosti i poznavanju vrste teksta kojim se želi izraziti (Rosandić, 2002).

3.3. Etape u pisanju

Moomaw i Heironymus (2008) navode šest etapa pisanja.

Prva etapa je šaranje koje je djetetov prvi pokušaj pisanja. Šaranje kojim dijete „piše“ slično je fazi šaranja u likovnom izražavanju, ali je često mnogo odmjereniije. Slično je brbljanju u razvoju govora koje omogućuje djeci istraživati glasove jezika, a šaranje im omogućuje da eksperimentiraju s vizualnim izgledom pisanja.

Druga etapa je linijsko/repetitivno crtanje u kojoj dječje šaranje postaje čišće i počinje sve više sličiti standardnom pisanju. Ovu fazu pisanja može se usporediti s procesom ranog poboljšanja govora. Dok djeca postaju svjesna kako pisanje zapravo izgleda, poboljšavaju vlastite pokušaje pisanja.

U trećoj etapi dječje pisanje vrlo je slično pravim slovima. Mnogi znakovi izgledaju gotovo kao prava slova.

Četvrta etapa - slova i simboli započinju reproduciranje slova. Dijete često koristi samo jedno slovo za predstavljanje cijele riječi. Slična je ranoj fazi govora u kojoj se jednom riječju izražava cijela misao, npr. „Van“ umjesto „Želim ići van“.

Peta etapa - vlastiti rukopis; djeca jasno pokazuju da su uspostavili neke veze između glasova i slova. Dijete na početku piše svoju poruku koristeći uglavnom suglasnike. Nekoliko tjedana kasnije istu poruku piše dodajući više samoglasnika, iako su uvijek pravilno upotrijebljeni.

U zadnjoj šestoj etapi - standardni pravopis - djeca shvate da riječi imaju određeni raspored slova. Ako imaju mnogo toga za reći, djeca se mogu vratiti na raniju fazu pisanja. „Osobni rukopis“ je mnogo brži nego pravo pisanje slova ili riječi.

3.4. Metode pisanja

Ples pisanja je metoda koja se često koristi u vrtićima. Oussoren, R. A. (2007) opisuje Ples pisanja kao metodu vježbanja fine i grube motorike koja se temelji na pokretu, a rezultira ležernim, čitljivim, brzim i prepoznatljivim rukopisom. Cijelo tijelo se uključuje u razvoj koordinacije šaka i prstiju. U Plesu pisanja djeca se uče orijentirati na listu papira, koristiti pastelnu ili olovku u pokretima različite brzine i snage, te razvijaju osjećaj za odnose među različitim oblicima slova. Putem vježbi za koordinaciju tijela djeca uče održavati ravnotežu tijela, očiju i obiju moždanih polutki. Cilj ove metode je kombinirati: ritam i melodiju, um i emocije, tijelo i dušu, napetost i opuštenost, senzomotoriku i psihomotoriku, grubu i finu motoriku, oblik, pokret i raspodjelu. Ples pisanja se temelji na iskustvu stečenom u psihološkoj analizi rukopisa, nastaloj u Francuskoj krajem 19. stoljeća te na pisanju - učenju koje vuče korijenje iz Njemačke, negdje oko 1960. godine (Oussoren, 2007).

Glazba je neizostavna. Djeca vole glazbu, prepoznaju podršku i nadahnuće koje ona pruža. Osim glazbe, vodeću ulogu ima pokret. Ples pisanja djeci pruža priliku da pišu cijelim tijelom, da integriraju osnovne pokrete u svoje tijelo kako bi mogli uspostaviti dobru ravnotežu i tijelom uspostaviti vezu sa slovima. Ovom metodom djeca na prirodan i zabavan način usvajaju pokrete pisanja i doživljavaju radost stvaranja. U Plesu pisanja ništa nije pogrešno. Svako dijete može naći nešto što će ga zadovoljiti, postići uspjeh i stvoriti pozitivnu sliku o sebi (Oussoren, 2007).

4. Poticanje početnog čitanja i pisanja

Odgojitelji djeci trebaju olakšati razumijevanje i dešifriranje pisanog jezika pažljivim odabirom slikovnica, pronalaženjem raznih mogućnosti kako bi bili u kontaktu s pisanom riječju, uključivanjem priča i ostalih oblika pisanog jezika u učenje. Centar za početno čitanje i pisanje treba biti poticajan i obogaćen s puno slikovnica, enciklopedija, knjiga, papira, kolaža, olovaka, bojica. Odgojitelji, odabirom slikovnica različitih vrsta, pružaju djeci veće mogućnosti za učenje. Djeca u interakciji s odgojiteljem mogu ispričati priču i osjećati se kao pravi čitatelji (Moomaw i Heironymus, 2008). Odgojitelj ima ulogu promatrača, organizatora, pomagača, suigrača u svim aktivnostima s ciljem boljeg spoznavanja potreba i mogućnosti djeteta te dodatnim obogaćenim poticajima (Janeš i Hrsan, 2016). Knjige rimovanih i ritmičkih pjesama potiču djecu na igru riječima i jezikom te im usmjeravaju pažnju na sličnosti i razlike u zvučanju riječi. „Djeca se bolje usredotočuju na pisani jezik kada imaju mnogo prilika da se njime igraju“ (Moomaw i Heironymus, 2008: 20). Informativne knjige izazivaju u djeci znatiželju i obogaćuju znanje o svijetu koji ih okružuje. Važno je hvaliti dječje rane uratke jer im se na taj način daje poticaj za daljnje učenje i vježbanje.

„Odgojitelj djecu ne poučava slova izravno, nego nastoji pojačavati želju djece za pisanjem te im stvarati uvjete (okruženje) da slova koriste na mnogo zanimljivih, za njih svrhovitih načina“ (Slunjski, 2008: 47). Panoi i zidovi u vrtićima trebali bi sadržavati mnoštvo slikovnih i pisanih poruka koje podižu svijest djece o važnosti čitanja i pisanja. Stalna prisutnost dokumentacije koja sadržava slova i razne slikovne poruke djeci pomaže osvještavati važnost govornoga i pisanoga jezika, ali i pratiti stalni rast vlastitih govornih kompetencija (Slunjski, 2008).

Slunjski (2006) ističe da predškolsko dijete ne treba prisiljavati na učenje pisanja slova onako kako se mnoge od nas u djetinjstvu poučavalo. Djeca najbolje uče kroz igrom i veselje, druženje s drugima, koristeći se raznim zanimljivim materijalima i sve to u pokretu. Autorica (2006) govori da djecu najčešće i ne treba motivirati da se služe slovima jer ona žele naučiti slova. Treba im omogućiti zanimljive igre slovima, pomoći da se u zanimljivim situacijama služe pismom i stalno rasplamsavati njihovu potrebu za pismom.

5. Standardi pisma za početno poučavanje pisanja i čitanja

Početno poučavanje pisanja svakako ima važnu ulogu u poučavanju jezika. Vizualno uporište za poučavanje pisanja i čitanja čine dva oblika pisma: formalno pismo i rukopisno pismo. Formalnom je pismu namjena početno učenje čitanja i pisanja, a rukopisnomu pismu stvaranje osobnoga rukopisa. Kako bismo oblikovali prikladno pismo, za početno poučavanje moramo razmotriti razne jezične, oblikovne i grafomotoričke aspekte. Važno je odmah na početku odrediti prioritete kako bismo mogli formulirati strategiju. Važno je dobro informirati i poučiti učitelje, tj. odgojitelje jer je njihova uloga da daju prvu i najvažniju informaciju, usmjeravaju, vode, provjeravaju i ispravljaju. Pismo nije dovoljno samo po sebi. Uz njega je potrebno prirediti upute, razviti metode i nastavna pomagala poput priručnika za učitelje, vježbenica, slovarica, radnih listova, pisanki i sl. (Bežen i Reberski, 2014).

„Pobliži način poučavanja u početnome čitanju i pisanju svih navedenih vrsta školskoga pisma, uključujući i moguća metodički uvjetovana odstupanja, utvrđuje se u metodici početnoga čitanja i pisanja na hrvatskome jeziku i pripada posebnomu priručniku o početnome čitanju i pisanju. Pisma su preporučena kao standardna pisma na osnovi rezultata znanstvenoga projekta *Jezično-likovni standardi u početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku*, provedenoga na Učiteljskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Taj projekt pod brojem 227-2270729-0719 financiralo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta u razdoblju 2006. – 2013. godine. Voditelj je projekta prof. dr. Ante Bežen, redoviti profesor metodike hrvatskoga jezika na Učiteljskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Školska formalna i rukopisna pisma za početno čitanje i pisanje oblikovao je istraživač na projektu dr. sc. Siniša Reberski, izv. prof., s Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu na temelju rezultata istraživanja početnica u Republici Hrvatskoj i u nekim europskim zemljama i spoznaja tipografije, u čemu je sudjelovao i prof. dr. Vladimir Kuharić s Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživači na projektu bili su i dr. sc. Jadranka Nemeth-Jajić, doc., s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, dr. sc. Vesna Grahovac-Pražić, doc., sa Sveučilišta u Zadru (Odsjek za nastavnički studij u Gospiću), mr. sc. Nada Lagumdžija s Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Osijeku te znanstvena novakinja Martina Kolar Billege s Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Školska pisma zaštićena su autorskim pravima iz projekta, a u *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje uvrštena su kao standardna školska pisma. Time se takva pisma u pravopis hrvatskoga jezika prvi put uključuju na temelju znanstvenoga istraživanja“ (Hrvatski pravopis 2013, <http://pravopis.hr/slova/>).

6. Odvajanje čitanja od pisanja

Pisanje je teže od čitanja. Dakle, dvije teške vještine treba odvojiti i početi s lakšom, a to je čitanje. Školsko formalno uspravno pismo je jednostavnije, lakše se pamti i razlikuju se njihovi oblici. „Štampana slova više odgovaraju psihičkoj dobi i uopće su psihički bliža djetetu koje počinje ići u školu“ (Demarin, 1967: 14). Prema istom autoru štampana slova su

rastavljena i pogodnija za sintetički način čitanja koje prevladava kod početnika. Jednostavnost štampanih slova pruža mogućnost da ih djeca crtaju, prave od papira, slazu od drvaca, a to je za djecu privlačan rad koji pomaže u usvajanju oblika slova. Crtanje je jednostavnije od pisanja, a šaranjem se kao svojevrsnim crtanjem dijete bavi godinama prije polaska u školu. Za pisanje treba tek „razviti ruku“, niz sitnih mišićnih pokreta, što se kao osnova postiže crtanjem i izrađivanjem velikih štampanih slova od različitog materijala. Lakoća štampanih slova, novine, plakati, natpisi, štampana riječ bude dječji interes. Odvajanjem čitanja od pisanja, bržom upotrebom i savladavanjem antikve (tipografsko pismo) omogućujemo djeci da nauče čitati za kratko vrijeme i tako još više potičemo njihov interes za tekst i razvijamo ljubav za usvajanje sadržaja (Demarin, 1967).

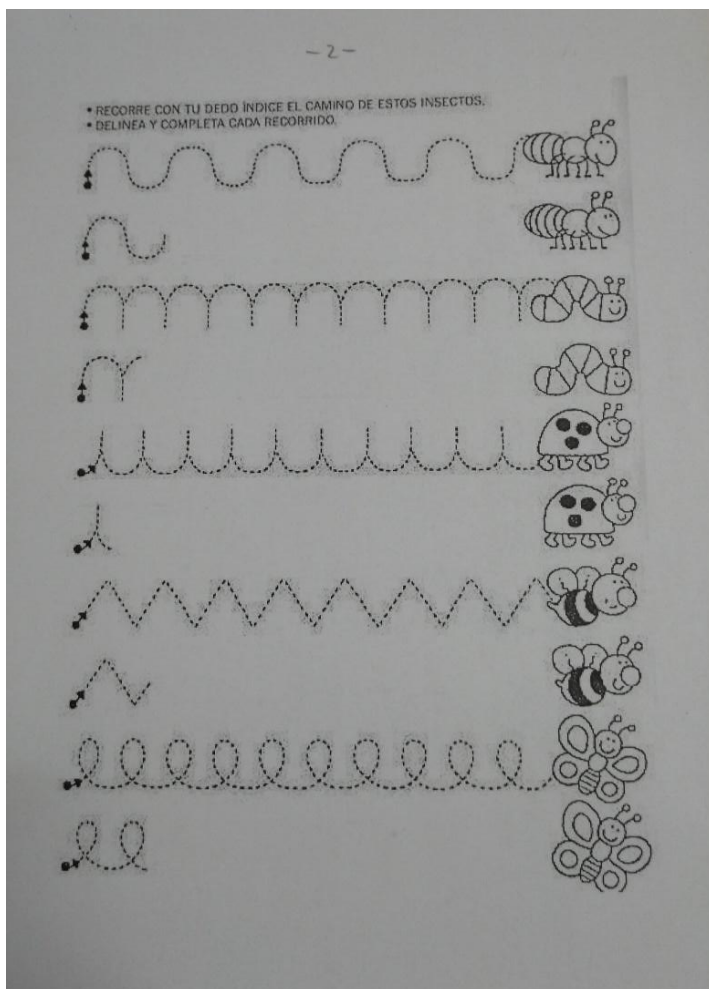
7. Tehnike početnog pisanja

U pisanju rukopisnih slova sudjeluje moždani centar, desna/lijeva ruka, na ruci, u prvome redu, mišići prstiju i šake, a potom i mišići nadlaktice i podlaktice. Iako su mišići prstiju i šake kod djece u prvom razredu vrlo pokretljivi, oni još nemaju koordinaciju potrebnu za pisanje. Koordinacija se stječe vježbanjem kojim pisanje postaje stečena navika, tj. automatizirana radnja. U početku učenja pisanja dijete je nesigurno jer se stalno boji da će pogriješiti. Zato su njegovi pokreti neusklađeni, zbog čega ih prekida ili usporava. Upravo je to razlog da su djetetova slova u prvom razdoblju pisanja nespretna, neujednačena i neugledna (Bežen i Reberski, 2014). Pisanje se može naučiti na ova dva načina:

- Pisanje s promjenjivim pritiskom primjenjuje se u pisanju pisma koje se sastoji od tankih crta koje se vuku prema gore, pri čemu je pritisak znatno smanjen i debelih crta koje se ostvaruju pojačanim pritiskom pisaljke, a vuku se prema dolje.
- Pisanje ujednačenim pritiskom sastoji se od ravnomjernog povlačenja crta od kojih se sastoje slova, bez mijenjanja pritiska, pa su sve crte jednako debele. Ovaj način pisanja grafomotorički je manje zahtjevan pa je ovako lakše naučiti pisati i postići čitljiv rukopis (Bežen i Reberski, 2014).

8. Grafomotoričke predvježbe

Grafomotorika je motorička aktivnosti pisanja. Djetetova motorika, motorika šake, podlaktice i nadlaktice, općenito su usklađeni s općom razvojnom razinom, ali to nije samo po sebi dovoljno za samostalno pisanje. Zato će, prije nego što djeca počnu pisati slova, biti nužne posebne vježbe za koordinaciju prstiju, šake, podlaktice i nadlaktice (Bežen i Reberski, 2014). Pisanje je vještina, zato zahtijeva vježbu i učenje. Grafomotorika se može vježbati i bez pisanja teksta. Grafomotoričke vježbe podrazumijevaju svladavanje istovrsnih oblika, čime se razvija urednost, uvježbava ritmičko, povezano i brzo pisanje te usvaja osjećaj za prostorni ritam. Ovaj dio učenja pisanja nema tu atraktivnost niti prepoznatljiv smisao kao samo pisanje slova, ali je od velike važnosti i ne smije se preskakati. „Usvajanje grafomotričke vještine pisanja djetetu će biti lakše i razumljive kad je već usvojilo potrebne predčitačke vještine i kad razumije svrhu pisanja“ (Čudina-Obradović, 2002: 170). Grafomotoričke vježbe treba obavezno obaviti, ali pri tome treba paziti da ne traju predugo i da vježbe ne postanu zamorne i opterećujuće za dijete. Prema Čudina-Obradović (2002) dijete prije škole treba vježbati odašiljanje poruke ili neke druge smislene uporabe pisanja, a ne točno i lijepo preslikavanje slova.

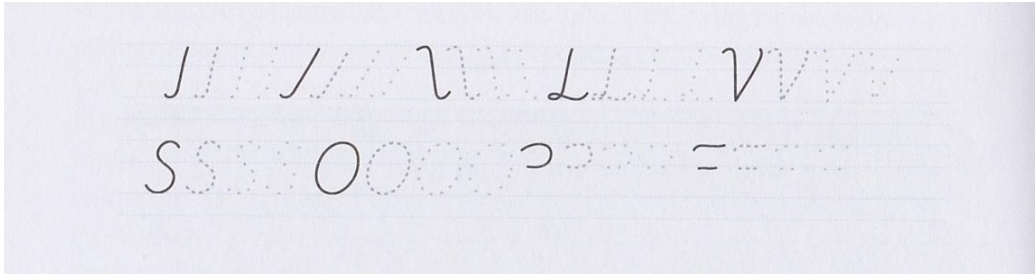

Slika 1. Primjer predvježbe pisanja prema Silvija Philipps: Igre olovkom, str. 2

8.1. Vrste grafomotoričkih vježba i ritmičke vježbe

Prema Bežen i Reberski (2014) osnovne grafomotoričke vježbe možemo podijeliti na vježbe oponašanja elemenata slova, vježbe oponašanja slova, vježbe ponavljanja i ritmičke vježbe. Pri pisanju velikih slova počinjemo s vježbama oponašanja elemenata od kojih su građena slova kako bismo usmjerili pozornost na oblik, a ne samo na dekodiranje slova. Proces dekodiranja slova je ključni element za učenje čitanja, no on skreće pozornost s oblika na značenje slova. Treba uvježbati samo tipične gradbene elemente jer bi vježbanje svih elemenata moglo prouzročiti zamor i stvoriti odbojnost prema tim vježbama, a ne bismo dobili značajni rezultat. Preporučljiva je metoda s istočkanim crtama slova i njihovim postupnim nestajanjem. Vježbe oponašanja slovnih elemenata i cijelih slova usmjeravaju pozornost na čitkost i ujednačenost slovnih oblika. Uspravne pomoćne linije su od velike

koristi za pravilno izvođenje grafomotoričkih vježba, ali ih isto tako treba postupno ukloniti kako se ne bi stvorila ovisnost o njima (Bežen i Reberski, 2014).

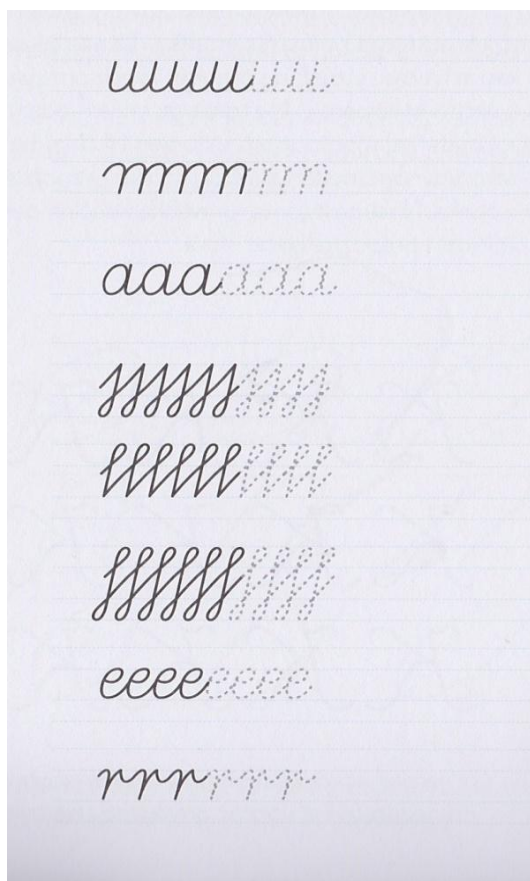

Slika 2. Primjer oblikovanja listića za vježbanje slova i znakova s napisanim i istočkanim oblicima prema Bežen i Reberski (2014), str. 80

Slika 3. Primjer oblikovanja listića za vježbanje rukopisnoga slova „A“ s prikazom cijeloga slova s oznakama smjerova i redoslijeda poteza preko linearnoga i istočkanoga predloška do slobodnog pisanja u crtovlju prema Bežen i Reberski (2014), str. 80

Prema istim autorima (2014) za pisanje malih slova jako su važne vježbe ponavljanja i ritmičke vježbe. Vježbom ponavljanja pozornost se usmjerava na oponašanje osnovnih oblika kao i kod velikih slova, ali neprestanim ponavljanjem. Kod pisanja malih rukopisnih slova treba više usmjeriti pažnju na ritmičke vježbe, dok je osnovna grafomotorička vježba u pisanju formalnih malih slova. Ritmičke su vježbe identične vježbama ponavljanja, ali se njihov cilj i način vježbe vežu više za kultiviranje ritmičkoga kretanja ruke negoli na neprestano oponašanje istih oblika. Također je važno pisanje po istočkanim oblicima koje treba brzo ukloniti i prepustiti mjesto ritmičkom kretanju ruke. Ritmičko kretanje ruke ključ je ujednačenog slovnog ritma i urednog rukopisa.

Slika 4. Primjer oblikovanja listića za ritmičke vježbe s napisanim i istočkanim oblicima prema Bežen i Reberski (2014), str. 81

9. Položaj ruke, pisaljke i držanje tijela pri pisanju

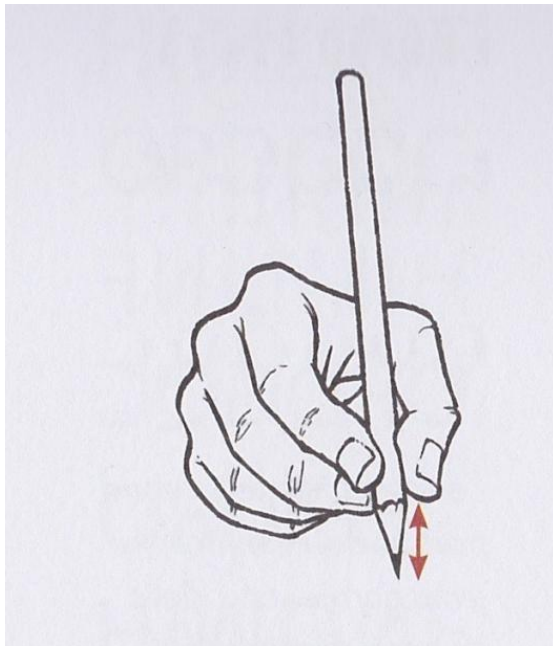
„Način držanja pisaljke, ruke i držanje tijela od iznimne su važnosti za lakoću pisanja i izgled rukopisa“ (Bežen i Reberski, 2014: 92). S obzirom na to da je ruka poveznica između našega mozga, oka i rukopisa, sastavni je dio lanca i ne smije biti izostavljena u promišljanju početnog pisanja. Puno puta tijekom povijesti vodile su se rasprave o kutu nagiba, načinu držanja pisaljke i položaju ruke i papira. Iz toga se može zaključiti da su svi spomenuti elementi ovisni o individualnim specifičnostima svakoga djeteta.

Bežen i Reberski (2014) navode da nagib pisaljke u stranu utječe na povećanje razmaka između prstiju i vrha olovke, što slabi mogućnost kontrole. Uspravljanje olovke utječe na pisanje zbog zaklanjanja vršcima prstiju. Ako je olovka previše nagnuta, crta na papiru biti će deblja zbog doticanja papira širim dijelom grafitnoga vrha. U slučaju da su nam prsti preblizu

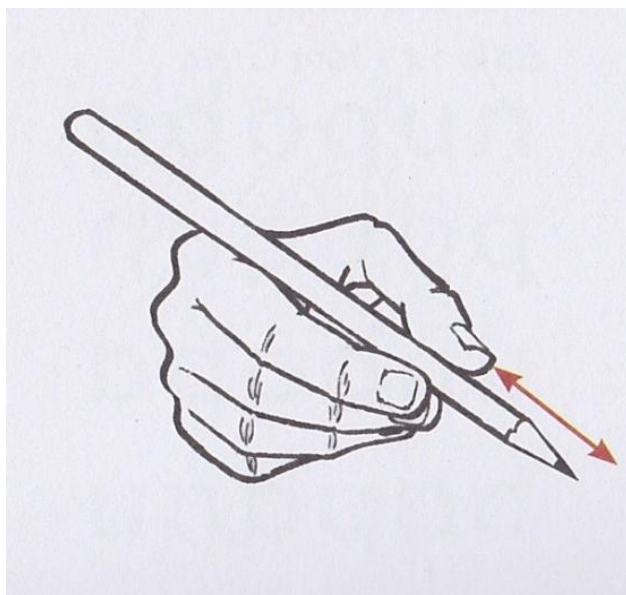
vrhu pisaljke, bacat će sjenu. Oslabljena je kontrola pa će se slabije vidjeti ono što je napisano. Bilo bi dobro da olovka nije previše uspravna niti previše položena.

Autori (2014) spominju da postoje dva osnovna načina manipulacije pisaljkom koji se dijele prema skupinama zglobova koje dominantno kontroliraju pisaljku. Prvi način je pisanje zglobovima prstiju, kad je dlan čvrsto oslonjen na podlogu, a pisaljka se pomiče samo skupljanjem i otpuštanjem zglobova prstiju kojima se drži (najčešće palac i kažiprst). Takva nastala crta je kratka jer je ograničena sposobnošću skupljanja i širenja zglobova prstiju. Drugi način je pisanje kod kojeg se cijeli dlan pomiče klizanjem po podlozi. Pri takvom pisanju ruka uvijek drži olovku na isti način bez pomicanja zglobova prstiju. Na taj se način pisaljka drži jednakim pritiskom i pod istim kutom te nema promjene u kontaktu s podlogom. Ovaj način je mnogo bolji, ali ga treba uvježbati. Treći način je mješavina ovih dvaju načina držanja pisaljke i najčešće je u uporabi. Većina djece piše tako da kombinira pomicanje cijelog dlana te skupljanje i opuštanje zglobova prstiju.

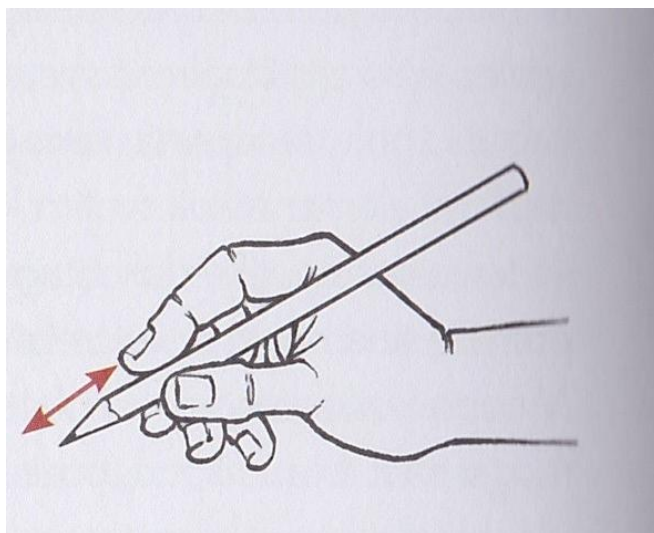
Dijete treba sjediti za stolom na ugodan način. Visina stola i stolice trebali bi biti prilagođeni rukama i dlanovima tako da se ruke mogu micati po papiru bez napetosti ili grča. Isto tako, dijete ne smije sjediti niti preblizu niti predaleko od stola (Lawrence, 2003).

Slika 5. Preporučeno držanje pisaljke prema Bežen i Reberski (2014), str. 92

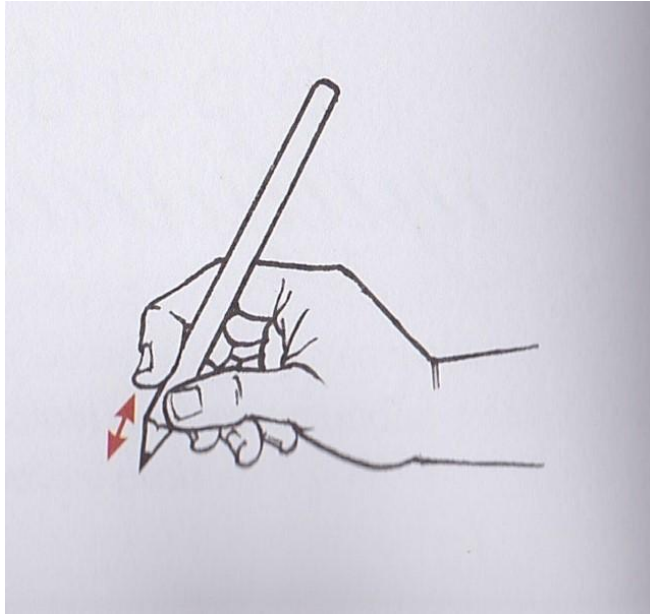

Slika 6. Preporučeno držanje pisaljke prema Bežen i Reberski (2014), str. 92

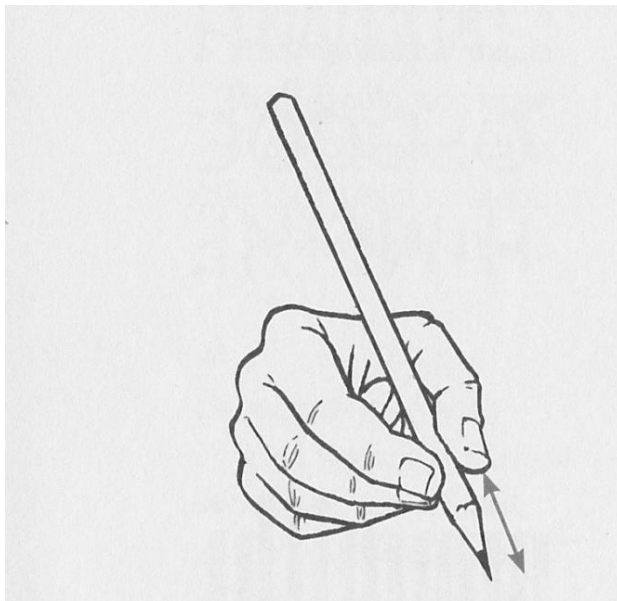

Slika 7. Preporučeno držanje pisaljke prema Bežen i Reberski (2014), str. 92

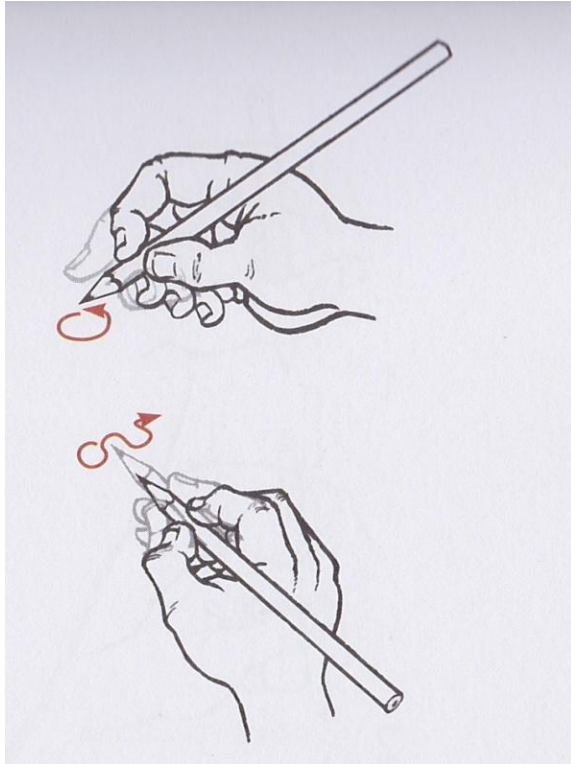

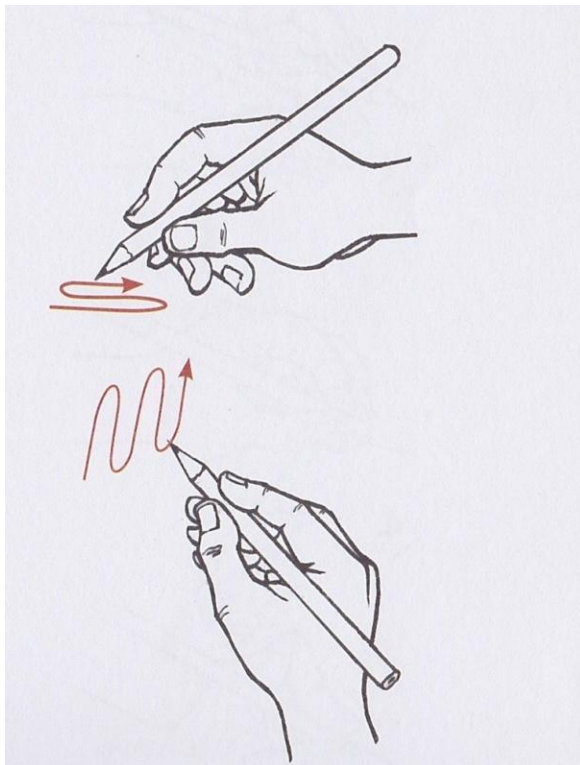
Slika 8. Preporučeno držanje pisaljke prema Bežen i Reberski (2014), str. 92

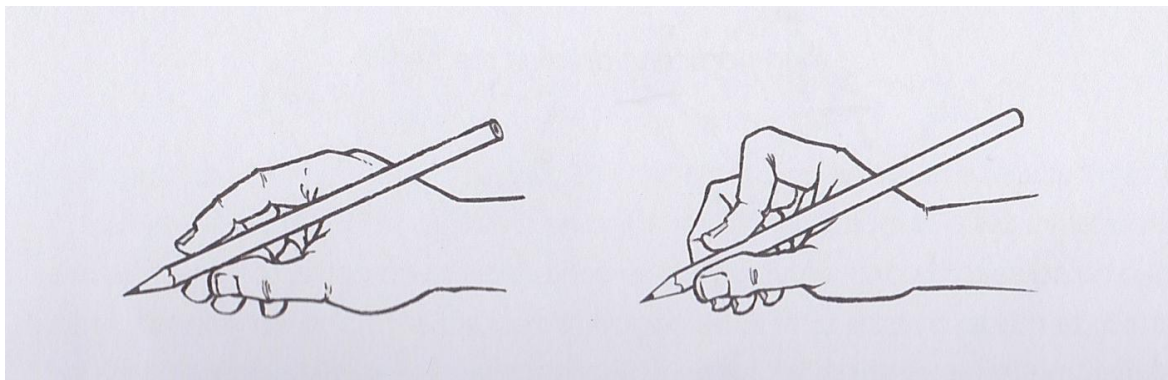
Slika 9. Preporučeno držanje pisaljke prema Bežen i Reberski (2014), str. 92

Slika 10. Pisanje zglobovima prstiju prema Bežen i Reberski (2014), str. 93

Slika 11. Pisanje klizanjem dlana po podlozi prema Bežen i Reberski (2014), str. 93

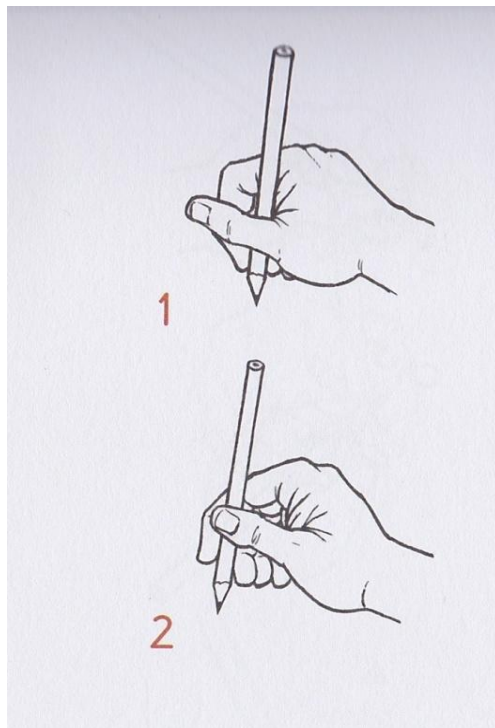

Slika 12. Prelabavo i prečvrsto držanje olovke treba po mogućnosti spriječiti prema Bežen i Reberski (2014), str. 93

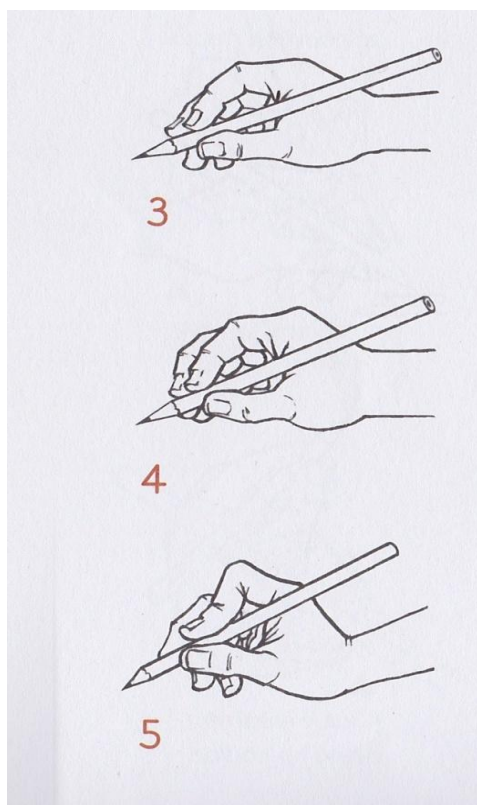
10. Razni načini držanja pisaljke

Mjesto smještanja pisaljke među prste ne smijemo zanemariti jer ono utječe na čvrstoću kontakta pisaljke i podloge, na slobodu kretanja ruke i na vidljivost vrha pisaljke i onoga što pišemo. Prema Beženu (2014) pisaljka se drži samo s dva prsta: palcem i kažiprstom, dok treći prst (srednjak) služi samo za pridržavanje, a njegova je uloga sprečavanje ispadanja olovke pri podizanju ruke s papira. Poznate su neke tipične nepravilnosti, zato „treba spriječiti držanje olovke palcem preklapljenim preko kažiprsta (slika 13, položaj 1), olovke između prvoga i drugoga članka kažiprsta (slika 13, položaj 2), držanje s tri prsta (slika 14, položaj 3), držanje jagodicama smještanje svih prstiju (slika 14, položaj 4) i držanje sa „slomljenim“ kažiprstom (slika 14, položaj 5)“ (Bežen i Reberski, 2014: 94). Dijete obično drži olovku onako kako mu je najlakše, ali preporuka je da se na početku pisanja pouči „klasičan“ položaj ruke i držanja olovke jer djeca često sama odabiru neki svoj način zato što im nitko nije napomenuo kako treba držati olovku. Ako se intenzivno odupiru, što znači da im taj položaj ne odgovara zbog anatomskih posebnosti, u tom slučaju ne treba inzistirati jer je cilj postići da ruka što slobodnije klizi. Prema Moomaw i Heironymus (2008) dijete postupno, s razvojem motorike šake i prstiju, polako mijenja i način držanja olovke.

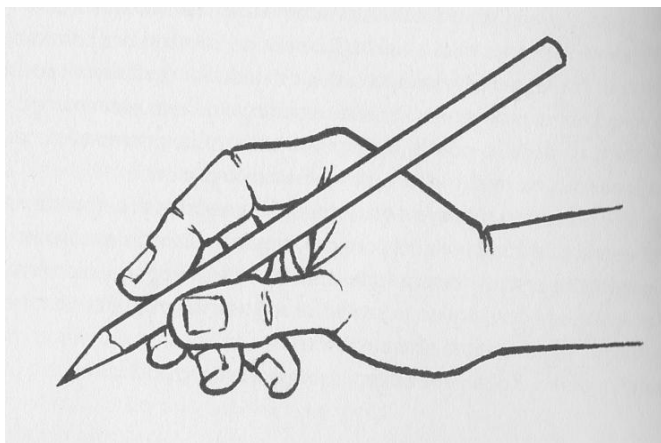
Potrebnu pažnju treba pridati ljevorukoj djeci. Prema Bežen i Reberski (2014) djeca koja pišu lijevom rukom često se sama snalaze i formiraju načine držanja pisaljke koji im se čine dobrima. Svakako treba spriječiti zgrčena držanja olovke i ona držanja koja zaklanjaju napisani sadržaj. Prilikom pisanja ljevaci trebaju nagnuti bilježnicu udesno (lijevi kraj treba biti dalje od tijela), dok dešnjaci trebaju nagnuti malo ulijevo (desni gornji kut treba biti dalje od tijela). Držanje olovke kod ljevaka gotovo je isto kao i kod dešnjaka samo je zrcalno okrenut. Ruka treba biti ispod teksta, a lakat treba biti paralelan s okomitom stranom bilježnice (Bežen i Reberski, 2014).

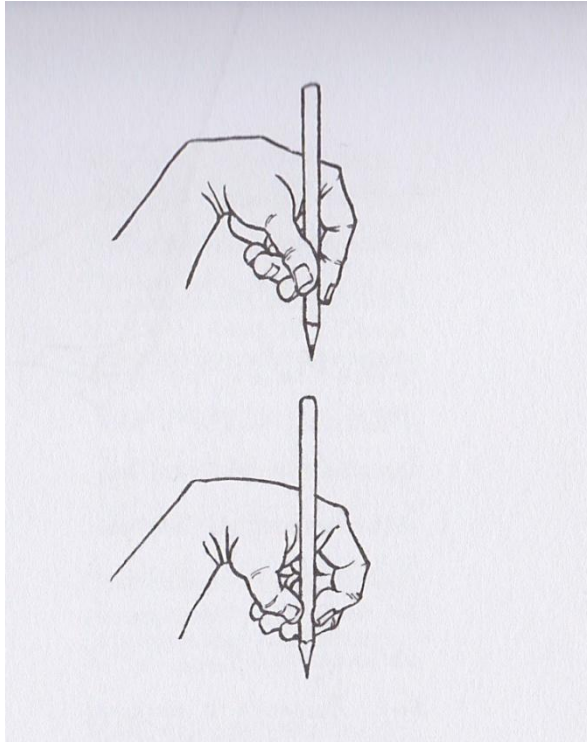
Slika 13. Razni načini držanja pisaljke koje treba spriječiti prema Bežen i Reberski (2014), str. 94

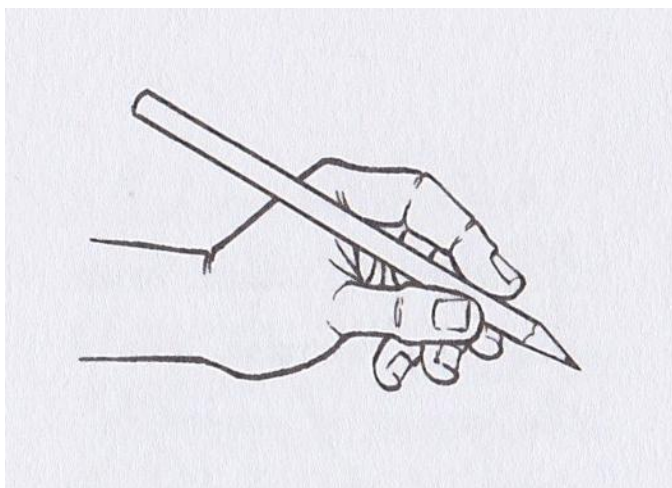
Slika 14. Razni načini držanja pisaljke koje treba spriječiti prema Bežen i Reberski (2014), str. 94

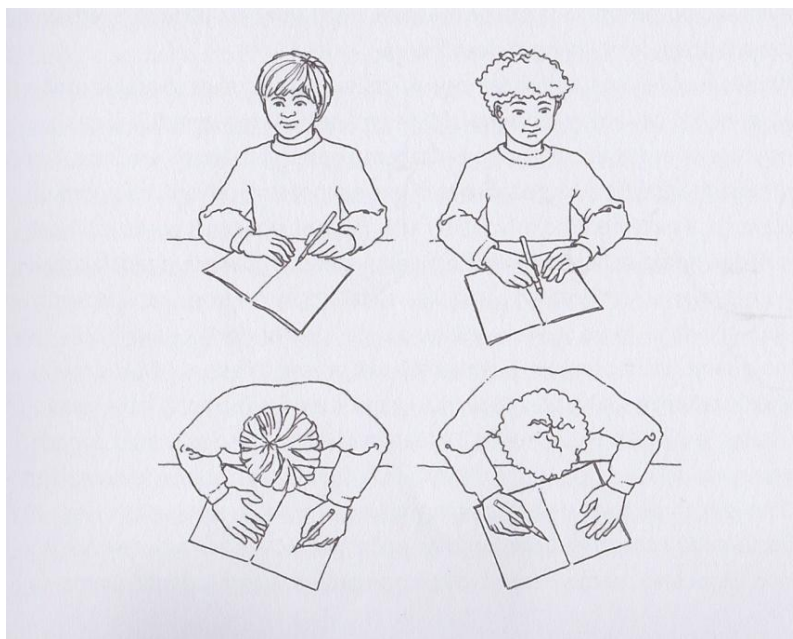
Slika 15. Preporučeno držanje pisaljke prema Bežen i Reberski (2014), str. 94

Slika 16. Opušteno i zgrčeno držanje olovke lijevom rukom odozgo prema Bežen i Reberski (2014), str. 95

Slika 17. Preporučeno držanje pisaljke lijevom rukom prema Bežen i Reberski (2014), str. 95

Slika 18. Prikaz prilagodbe položaja bilježnice za ljevake i dešnjake prema Bežen i Reberski (2014), str. 95

11. Mišljenje odgojitelja o ulozi predškole u razvoju jezičnih sposobnosti i predvještina

Program predškole obvezan je program odgojno-obrazovnog rada s djecom u godini dana prije polaska u osnovnu školu te se provodi u trajanju od 250 sati. Program pohađaju djeca koja ne idu u redovan vrtić. Program predškole svakom djetetu, u godini dana prije polaska u osnovnu školu, mora osigurati optimalne uvjete za razvoj i unaprjeđivanje vještina, navika i kompetencija te stjecanje spoznaja i zadovoljavanje interesa koji će mu pomoći u prilagodbi na nove izazove u školskom okruženju. Program predškole pomaže djetetu razviti vještine potrebne za školu, stvaranje radnih navika i socijalizaciju među vršnjacima. Osnovna zadaća programa predškole je razvijanje i unaprjeđivanje tjelesnih, emocionalnih, socijalnih i spoznajnih potencijala djeteta te poticanje komunikacijskih vještina potrebnih za nove oblike učenja. Specifični ciljevi koji se programom ostvaruju su razvoj osnovnih vještina i sposobnosti (vođenje brige o samome sebi, unaprjeđivanje socijalnih vještina), učiti kako učiti, razvijanje predčitačkih, predmatematičkih i grafomotoričkih vještina, razvoj suradničkih odnosa u grupi djece te razvoj vještina dogovaranja i pridržavanja pravila. Pored svakodnevnih aktivnosti u vrtiću, programom su predviđeni i ostali sadržaji poput izleta,

posjeta kazalištu i izložbama, kulturnim manifestacijama, posjet knjižnici, sportskim priredbama, terenima i slično (Dječji vrtić Rijeka, <https://www.rivrtici.hr/predskola>, pristupljeno 9. kolovoza 2018.).

Tijekom predviđenog programa dijete usvaja osnovne pojmove o vremenskim i prostornim odnosima, razvija predčitalačke vještine. Sve se to postiže kroz druženje i igru uz korištenje suvremenih didaktičkih pomagala.

Kompetencije koje dijete u godini dana prije polaska u osnovnu školu treba steći i/ili unaprijediti odnose se na komunikaciju na materinskom jeziku, elementarnu komunikaciju na stranim jezicima, matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalne kompetencije, učiti kako učiti, socijalne i građanske kompetencije, inicijativnost i poduzetništvo, kulturnu svijest i izražavanje. U slučaju da je dijete već u vrtiću, spomenuta će znanja i vještine steći i razvijati tijekom redovnih aktivnosti i programa (Dječji vrtić Rijeka, <https://mzo.hr/hr/program-predskole>, pristupljeno 9. kolovoza 2018.).

Osobni potencijal i cjeloviti razvoj svakog djeteta odnosi se na njegove tjelesne, emocionalne, socijalne, komunikacijske, stvaralačke i spoznajne mogućnosti i zrelosti koje u toj dobi treba poticati da bi dosegule svoj optimalni razvoj i to ne samo utjecajima u obiteljskom okruženju, nego i preko djetetova interaktivnog odnosa s njegovim vršnjacima, odgojiteljima i drugim stručnjacima te neposrednom prirodnom i društvenom okolinom (Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH, <https://mzo.hr/hr/program-predskole>, pristupljeno 9. kolovoza 2018.).

12. Kurikulsko planiranje početnog čitanja i pisanja

Kurikulsko planiranje početnog čitanja i pisanja u novije je doba zasebno područje istraživanja, a temelji se na kurikulskoj teoriji. Kurikulsko planiranje početnog čitanja i pisanja podrazumijeva organizirani proces učenja, izbor sadržaja s obzirom na svrhu i ciljeve (pisanje velikih i malih pisanih slova), vrstu i stupanj određenih vještina (početno čitanje i pisanje) te sposobnosti i znanja. Pastuović (1999, prema Budinski i Barun, 2013) govori da je važna intelektualna vještina koja se očituje u osposobljenosti za uspješno upravljanje procesom vlastitog učenja, pamćenja i rješavanja problema. Autor je naziva kognitivnim

strategijama (metakognitivna znanja). Metakognitivna znanja su znanja o kognitivnim procesima i načinima njihove uporabe pri učenju i primjeni rezultata učenja. Budinski i Barun (2013) navode da je važan element jezičnog funkcioniranja memorija ili pamćenje. Cijeli proces pamćenja (Judaš i Kostović, 1997, prema Budinski i Barun, 2013) obuhvaća tri etape: upamćivanje, pamćenje i prisjećanje. Procesi pamćenja u početnom čitanju i pisanju obuhvaćaju akviziju (pribavljanje, skupljanje, traženje informacija o glasu/slovu), registraciju (unošenje, upis, uočavanje glasa/slova, kinestezijskog pokreta pri pisanju, opažanje slova, riječi), uskladištenje ili upamćivanje (neposredno pamćenje, kratkoročno pamćenje i dugoročno pamćenje), prisjećanje (proces aktivacije ili dekodiranje engrama (trajni memorijski zapis) koji omogućuje pronalaženje jezičnih informacija koje smo pohranili u mentalnom leksikonu, prenosivost (sposobnost prisjećanja o glasu i slovu u novom kontekstu u kojem glas/slovo prvi put registriran). Zadaća čitanja i pisanja jest u tome da se iz vizualnog ili glasovnog oblika izvede značenje (Budinski i Barun, 2013).

13. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

13.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati procjenu odgojitelja o važnosti pravilnoga držanja tijela, položaju ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju.

13.2. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 40 ispitanika (odgojitelja) iz vrtića grada Zagreba.

Tablica 1. Osnovna obilježja odraslih ispitanika u istraživanju

VARIJABLA	RAZINA	f	%
Status	Odgajatelj	11	27,5
	Studij uz rad	29	72,5
Dob	20-30	11	27,5
	31-40	12	30,0
	41-50	14	35,0
	51-65	3	7,5
Spol	muško	2	5,0
	žensko	38	95,0
Radni staž	1-10 godina	18	45,0
	11-20 godina	16	40,0
	21-30 godina	5	12,5
	31-40 godina	1	2,5
Stručna sprema	všs	38	95,0
	vss i više	2	5,0

Legenda:

f – frekvencija ispitanika

% - postotak ispitanika

Od ukupno 40 ispitanika, njih 72,5 % su izvanredni studenti, a 27,5 % odgojitelji (iako su izvanredni studenti zapravo već zaposleni kao odgojitelji), najviše ih je u dobi od 41 do 50 godina (35,0 %), potom u dobi od 31 do 40 (30,0 %), pa u dobi od 20 do 30 godina (27,5 %). Najmanje ispitanika u našem uzorku je u dobi od 51 do 65 godina (7,5% odnosno tri ispitanika). Pretežno se radi o ženama (95,0 %) odnosno ima samo 2 muškarca u cijelom uzorku. Uglavnom imaju od 1 do 10 (45,0 %) ili od 11 do 20 (40,0 %) godina staža, a 12,5 % ih ima od 21 do 30 godina te svega 2,5 % os 31 do 40 godina staža. Većinom (95,0 %) imaju višu stručnu spremu. Osim odraslih ispitanika, u istraživanju je procjenjivano i držanje pisaljke za ukupno 211 djece od čega ih je bilo 92,4 % dešnjaka i 7,6 % lijevaka.

13.3. Problemi i hipoteze istraživanja

Temeljem definiranog cilja istraživanja postavljeni su sljedeći istraživački problemi i pripadajuće hipoteze:

1. Ispitati smatraju li odgojitelji važnim pravilno držanje pisaljke, tijela i ruke pri pisanju te postoji li statistički značajna povezanost s obzirom na dob/godine staža.

H1 hipotezom pretpostavljeno je da je odgojiteljima donekle važno pravilno držanje pisaljke, tijela i ruke te da postoji statistički značajna povezanost između procjene ispitanika s obzirom na dob/godine staža o pravilnom držanju pisaljke, tijela i ruke, odnosno pretpostavljamo da je pravilno držanje važnije starijim odgojiteljima sa više staža radi bogatog iskustva i prakse u radu sa predškolskom djecom.

2. Istražiti kako djeca predškolske dobi drže pisaljku pri pisanju.

H2 hipotezom pretpostavljeno je da postoji statistički značajka razlika za pojedini položaj pisaljke kod predškolske djece, odnosno pretpostavljamo da većina djece pravilno drže pisaljku pri pisanju.

3. Razlikuju li se dešnjaci i lijevacu statički značajno u držanju pisaljke.

H3 hipotezom pretpostavljamo da postoji statistički značajna razlika u držanju pisaljke ovisno o tome je li dijete lijevak ili dešnjak. Dešnjaci pravilnije drže olovku.

13.4. Mjerni instrumenti

U istraživanju sam koristila upitnik koji se sastojao od tri dijela. U prvom dijelu upitnik je pokrивao demografska obilježja ispitanika (spol, dob, stručnu spremu i radni staž), u drugom dijelu percepciju važnosti držanja pisaljke, ruke i tijela te upoznatost s pravilnim držanjem pisaljke, ruke i tijela, a treći dio, koji su ispunjavali samo odgojitelji koji nisu izvanredni studenti, procjenjivao je pravilnost držanja pisaljke temeljem 6 predloženih fotografija za svako dijete u odgojnoj skupini pojedinog odgajatelja.

13.5. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u vrtićima grada Zagreba. Konstruiran je vlastiti upitnik. Ispitivanje je provedeno anonimno. Ispitanici su dobrovoljno sudjelovali u istraživanju. Za istraživanje je korištena Likertova skala koja se sastoji od 5 stupnjeva. Pomoću Likertove skale pokušala sam doznati stupanj važnosti držanja olovke, ruke i pisaljke. Ispitivala sam pet stupnjeva važnosti ispitanika (odgojitelja) (1-Uopće mi nije važno, 2-Uglavnom mi nije važno, 3-Ne mogu se odlučiti, 4-Donekle mi je važno, 5-Jako mi je važno).

14. REZULTATI I INTERPRETACIJA REZULTATA

14.1. Percepcija važnosti pravilnog držanja pisaljke, tijela i ruke

Kako bismo odgovorili na prvi problem istraživanja, odnosno ispitali smatraju li odgojitelji važnim pravilno držanje pisaljke, tijela i ruke pri pisanju te postoji li statistički značajna povezanost sa dobi/godinama staža ponajprije smo izračunali postotke pojedinih odgovora te srednje vrijednosti na pitanjima vezanim uz pravilno držanje pisaljke, tijela i ruke (rezultati su prikazani u Tablici 2.).

Tablica 2. Postoci i srednje vrijednosti pravilnog držanja pisaljke, tijela i ruke

TVRDNJA	%					M	C	D
	uopće mi nije važno	uglavnom mi nije važno	ne mogu se odlučiti	donekle mi je važno	jako mi je važno			
Pravilno držanje pisaljke	0,0 %	5,0 %	2,5 %	50,0 %	42,5 %	4,3	4,0	4,0
Pravilno držanje tijela	0,0 %	0,0 %	0,0 %	32,5 %	67,5 %	4,7	5,0	5,0
Pravilno držanje ruke	2,5 %	2,5 %	5,0 %	35,0 %	55,0 %	4,4	5,0	5,0

Legenda:

% - postotak ispitanika

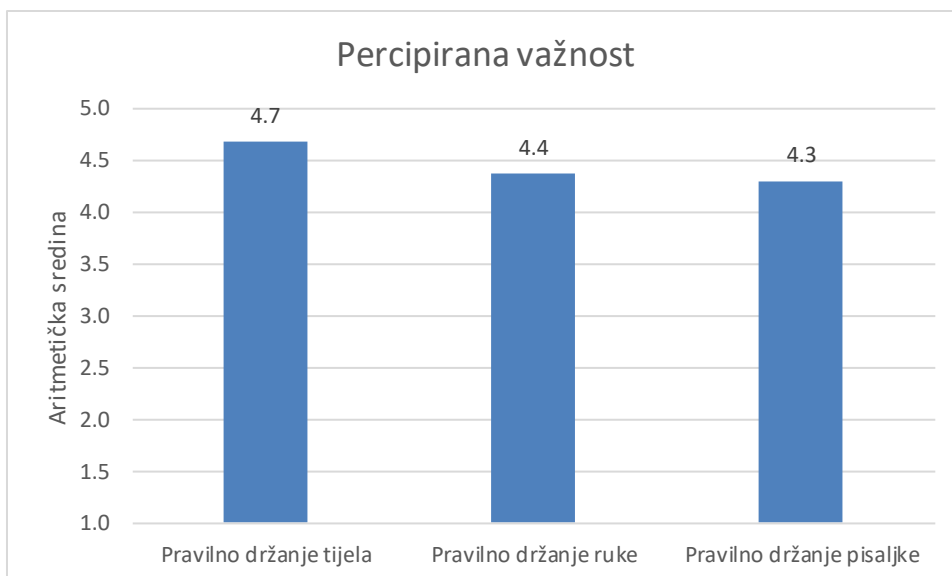
M – aritmetička sredina

C – centralna vrijednost

D – dominantna vrijednost

Rezultati u Tablici 2. pokazuju da je odgajateljima najvažnije pravilno držanje tijela (67,5 % ih izjavljuje da im je to jako važno, a 32,5 % da im je donekle važno), potom slijedi pravilno držanje ruke (55,0 % ih izjavljuje da im je to jako važno, 35,0 % da im je donekle važno te 5,0 % da se ne mogu odlučiti je li im važno ili ne).

Dodatno je provjereno je li razlika u percipiranoj važnosti pravilnog držanja pisaljke, tijela i ruke statistički značajna. Kako bismo odredili vrstu obrade podataka koju ćemo koristiti provjereni su normaliteti distribucija tri varijable. Kako se pokazalo da distribucije rezultata za važnost pravilnog držanja pisaljke ($Z=1,72$; $p<0,01$), tijela ($Z=2,71$; $p<0,01$), i ruke ($Z=1,94$; $p<0,01$), ne sijede normalnu raspodjelu koristili smo Fridemanov test za testiranje razlike između više zavisnih skupina ispitanika. Pokazalo se da se percepcija važnosti tri elementa statistički značajno razlikuje ($\chi^2=14,3$; $df=2$; $p<0,01$). Srednje vrijednosti (Tablica 2) ukazuju na smjer razlika. Iako distribucije ne slijede normalnu raspodjelu pa bismo trebali koristiti neparametrijsku statistiku, radi preglednosti je prikazan graf (Slika 19.) sa aritmetičkim sredinama koji ukazuje na to da je najvažnijim percipirano držanje tijela, potom držanje ruke i najmanje držanje pisaljke.

Slika 19. Percipirana važnost pravilnog držanja tijela, ruke i pisaljke

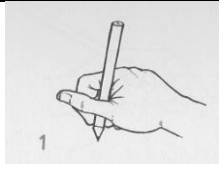
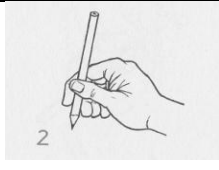
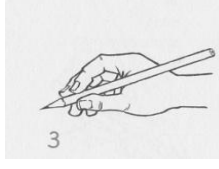

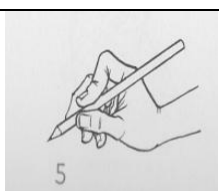
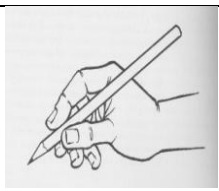
I na kraju, u drugom dijelu prvog problema, zanimalo nas je postoji li povezanost u percepciji važnosti tri elementa sa dobi i stažom ispitanika.

Spearmanov neparametrijski koeficijent korelacije pokazuje da nema statistički značajne povezanosti dobi sa percepcijom pravilnog držanja pisaljke ($r=0,05$, $N=40$; $p>0,05$), tijela ($r=0,21$, $N=40$; $p>0,05$) i ruke ($r=0,18$, $N=40$; $p>0,05$) niti statistički značajne povezanosti staža sa percepcijom pravilnog držanja pisaljke ($r=0,22$, $N=40$; $p>0,05$) i ruke ($r=0,18$, $N=40$; $p>0,05$). Jedina pronađena statistički značajna povezanost je između percepcije važnosti pravilnog držanja tijela i staža ispitanika ($r=0,33$, $N=40$; $p<0,05$). Korelacija nije visoka, ali je pozitivna i značajna uz 5 % rizika. Drugim riječima, govori da s porastom staža ispitanika dolazi i do malog porasta u percepciji važnosti pravilnog držanja tijela tijekom pisanja.

14.2. Držanje pisaljke pri pisanju

Da bismo vidjeli kako djeca predškolske dobi drže pisaljku pri pisanju, izračunate su frekvencije i postotci za pojedini položaj pisaljke (Tablica 3). kod predškolske djece.

Tablica 3. Frekvencije i postoci držanja pisaljke.

POLOŽAJ PISALJKE	f	%
	20	9,5
	11	5,2
	9	4,3
	30	14,2
	45	21,3
	96	45,5

Legenda:

f – frekvencija ispitanika

% - postotak ispitanika

Rezultati u Tablici 3 donose informacije da najveći postotak djece (45,5 %) drži pisaljku pravilno. 21,3 % ih drži prema položaju 5, 14,2 % prema položaju 4, 9,5 % prema položaju 1 koji je tipičan za ljevake, 5,2 % prema položaju 2 i 4,3 % prema položaju 3.

14.3. Držanje pisaljke pri pisanju ovisno o držanju pisaljke u desnoj ili lijevoj ruci

Na kraju nas je zanimalo razlikuju li se dešnjaci i ljevaci statički značajno u držanju pisaljke stoga je izračunat hi kvadrat test za testiranje razlike u frekvencijama odgovora. Hi kvadrat test je pokazao da nema statistički značajne razlike u položaju pisaljke ovisno o tome drži li predškolac olovku u lijevoj ili desnoj ruci ($\chi^2=5,15$; $df=5$; $p>0,05$).

S obzirom na to da se samo jedan od šest položaja smatra pravilnim držanjem pisaljke, djeca su podijeljena u dvije skupine: oni koji olovku drže pravilno (prema slici 6) i oni koji je drže nepravilno (prema slikama 1-5) te je provjereno razlikuju li se ljevaci i dešnjaci u pravilnom držanju olovke. I ovdje se hi kvadrat nije pokazao značajnim ($\chi^2=1,42$; $df=1$; $p>0,05$). To znači da treća hipoteza nije potvrđena.

15. Rasprava

Rezultati pokazuju da je odgojiteljima najvažnije pravilno držanje tijela (67,5 % ih izjavljuje da im je to jako važno, a 32,5 % da im je donekle važno), potom slijedi pravilno držanje ruke (55,0 % ih izjavljuje da im je to jako važno, 35,0 % da im je donekle važno te 5,0 % da se ne mogu odlučiti je li im važno ili ne), zatim držanje pisaljke (42,5 % smatraju jako važnim, dok 50,0 % smatraju donekle važnim). Također su pokazali da nema statistički značajne povezanosti dobi s percepcijom pravilnog držanja tijela, pisaljke i ruke, niti statističke značajne povezanosti staža s percepcijom pravilnog držanja pisaljke i ruke. Jedina pronađena statistički značajna je povezanost između percepcije važnosti pravilnog držanja tijela i staža ispitanika ($r=0,33$, $N=40$; $p<0,05$). Korelacija nije visoka, ali je pozitivna i značajna uz 5 % rizika. To nam govori da s porastom staža ispitanika dolazi i do malog porasta u percepciji važnosti pravilnog držanja tijela tijekom pisanja. H1 hipoteza je donekle potvrđena.

Prema procjeni odgojitelja o tome kako predškolska djeca drže olovku, najviše djece (45,5 %) drži pisaljku pravilno. H2 hipoteza također je potvrđena.

Zadnja H3 hipoteza nije potvrđena jer nema razlike između dešnjaka i ljevaka u držanju pisaljke.

Važno je osvijestiti odgojitelje o važnosti pravilnog držanja pisaljke, tijela i ruke pri pisanju jer su način držanja pisaljke, položaj ruke i držanja tijela od iznimne važnosti za lakoću

pisanja i izgled rukopisa. Ruka je poveznica između našega mozga, oka i rukopisa, stoga je sastavni dio lanca i ne smije biti izostavljena u pisanju (Bežen i Reberski, 2014).

Način držanja pisaljke među prstima utječe na čvrstoću kontakta pisaljke i podloge, na slobodu kretanja ruke i na vidljivost onoga što pišemo. Preporučuje se da odgojitelji u početku pisanja djecu pouče „klasičnom“ položaju ruke i držanju olovke. Ako se dijete odupire jer mu ne odgovara taj način, ne treba inzistirati.

Za osnovne ciljeve poučavanja pisanja trebamo postaviti čitljivost, urednost, lakoću i individualni karakter rukopisa. Prvi je zadatak postići čitljivost učeničkog rukopisa i usaditi svijest o njegovoj važnosti. Zatim slijedi razvijanje i njegovanje urednosti pri pisanju jer se tako očuva čitljivost i razvija osjećaj za lijepo, a cilj je stvaranje rukopisa s osobnim obilježjem (Bežen i Reberski, 2014).

16. Praktične implikacije

Istraživanje nam koristi kako bismo vidjeli na koji način predškolska djeca drže pisaljku te ukazuje na potrebu upućivanja djece na pravilno držanje pisaljke prije polaska u školu. Važno je odgojiteljima osvijestiti važnost pravilnoga držanja pisaljke, tijela i ruke pri pisanju.

17. ZAKLJUČAK

Mišljenje odgojitelja o važnosti pravilnoga držanja tijela te o položaju ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju vidljiva je iz rezultata istraživanja provedenog 2018. godine. Prilikom istraživanja korištena je Likertova skala za procjenu odgojitelja o važnosti držanja tijela, položaju ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 40 ispitanika iz vrtića grada Zagreba.

Prvom hipotezom pretpostavljam da je odgojiteljima donekle važno pravilno držanje pisaljke, tijela i ruke i da postoji povezanost s obzirom na dob i godinu staža na način da s porastom dobi i staža raste važnost percepcije pravilnog držanja pisaljke, tijela i ruke pri pisanju.. Rezultati pokazuju da je odgojiteljima najvažnije pravilno držanje tijela (67,5 % ih izjavljuje da im je jako važno), potom slijedi pravilno držanje ruke (55,0 %), zatim držanje pisaljke (45,2 %). Rezultati su pokazali da nema statistički značajne povezanosti dobi s percepcijom pravilnog držanja tijela, pisaljke i ruke, niti statističke značajne povezanosti staža s percepcijom pravilnog držanja pisaljke i ruke. Postoji statistički značajna povezanost jedino između percepcije važnosti držanja tijela i staža. S obzirom na prije navede rezultate, prva hipoteza se donekle potvrđuje.

Drugom hipotezom pretpostavljeno je da postoji statistički značajna razlika za pojedini položaj pisaljke kod predškolske djece, odnosno pretpostavljamo da većina djece pravilno drže pisaljku pri pisanju. Rezultati pokazuju da najveći postotak djece (45,5 %) pravilno drži pisaljku. 21,3 % ih drži prema položaju 5, 14,2 % prema položaju 4, 9,5 % prema položaju 1 koji je tipičan za ljevake, 5,2 % prema položaju 2 i 4,3 % prema položaju 3. S obzirom na rezultate, potvrđena je druga hipoteza.

Trećom hipotezom pretpostavljam da postoji statistički značajna razlika u držanju pisaljke ovisno o tome je li dijete ljevak ili dešnjak i je li dešnjaci pravilnije drže olovku. Hi kvadrat test je pokazao da nema statistički značajne razlike u položaju pisaljke ovisno o tome drži li predškolac olovu u lijevoj ili desnoj ruci. S obzirom na takve rezultate, treća hipoteza nije potvrđena.

Odgojitelji svoje spoznaje trebaju implementirati u praksu i što bolje pripremiti dijete za čitanje i pisanje u suvremenom vrtiću i školi. Metodičari se danas bave pitanjem predškolskog poučavanja čitanja i pisanja te uspješnosti i pomoći takvog poučavanja za dijete u školi.

Roditelji i odgojitelji imaju veliku ulogu u poticanju pismenosti te su dužni osigurati kvalitetno okruženje za takav razvoj. Okruženje treba biti poticajno i bogato kako bi se pridonijelo što kvalitetnijem razvoju predčitačkih vještina. Centri za čitanje i pisanje u suvremenom vrtiću trebaju biti osmišljeni tako da se u njima djeca mogu upoznati s osnovnim priborom za pisanje koji treba biti vizualno privlačan, uredan i djeci pristupačan. Djeci, također, treba ponuditi adekvatne metodičke artefakte u kojima se nude različiti oblici slova, riječi, rečenica, slika i sl. Važno je naglasiti da je učenje cjelovit doživljaj svega što okružuje dijete.

LITERATURA

Knjiga:

1. Bežen, A.; Reberski, S. (2014). *Početno pisanje na hrvatskom jeziku*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb
2. Budinski, V.; Kolar Billege, M. (2011). Razine jezičnih predvještina učenika u hrvatskom jeziku na početku prvoga razreda osnovne škole (nečitač, polučitač i čitač)-inicijalno istraživanje. U A. Bežen i B. Majhut (Ur.), *Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete* 89-104. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb
3. Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). Mjerenje predčitački vještina glasovne analize i sinteze u hrvatskom/materinskom jeziku na početku prvog razreda osnovne škole. U S. Blažetin (Ur.), *X. međunarodni kroatistički znanstveni skup* (str.301-312). Pečuh: Znanstveni zavod hrvata u Mađarskoj
4. Budinski, V., Barun, I. (2013). Kurikulsko planiranje početnog čitanja i pisanja-razina usvojenosti početnog čitanja i pisanja na kraju školske godine u prvom razredu osnovne škole. U A. Bežen, B. Majhut (Ur.), *Kurikul ranog učenja hrvatskoga/materinskoga jezika* (str.75-90). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Europski centar za sustavna i napredna istraživanja
5. Čudina-Obradović, M. (2002). *Čitanje prije škole: priručnik za roditelje i odgajatelje*. Školska knjiga. Zagreb
6. Čudina-Obradović, M. (2002). *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*. Školska knjiga. Zagreb
7. Čudina-Obradović, M. (2004). *Kad kraljevna piše kraljeviću*. Pučko otvoreno učilište Korak po korak. Zagreb
8. Čudina-Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja*. Golden marketing. Zagreb
9. Demarin, M. (1967). Početno čitanje i pisanje. U P. Šimleša, (Ur.), *Metodika elementarne nastave materinskog jezika i matematike*. Pedagoški-književni zbor. 10-57. Zagreb
10. Janeš, M.; Hrsan, V. (2016). Govor, spoznaja i motorika u jednoj temi. *Zrno* 27. 122-123, 49-51

11. Kolar Billege, M., Budinski, V. (2015). Predstavljanje hrvatskoga jezika novom školskom grafijom u metodičkome kontekstu. U S. Blažetin (Ur.), *XII. međunarodni kroatistički znanstveni skup* (str.329-338). Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj
12. Kuharić, V. (2013). Smjernice za definiranje prijedloga standarda tipografije i prijeloma udžbenika za početno čitanje i pisanje na hrvatskom jeziku u prvom razredu osnovne škole. U A. Bežen, B. Majhut (Ur.), *Kurikul ranog učenja hrvatskoga/materinskoga jezika* (str.75-90). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Europski centar za sustavna i napredna istraživanja
13. Kuvač, J. (2007). Uloga vrtića u razvoju jezičnih sposobnosti i predvještina. U L. Cvikić (Ur.), *Drugi jezik hrvatski* (str.60-63). Zagreb: Profil International d.o.o.
14. Lawrence, L. (2003). *Montessori čitanje i pisanje: kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati: priručnik za roditelje i odgojitelje za djecu od 3 do 7 godina*. Zagreb: HENA COM
15. Moomaw, S., Hieronymus, B. (2008). *Igre čitanja i pisanja: aktivnosti za razvoj prečitačkih vještina i početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i prvom razredu*. Buševac: Ostvarenje
16. Oussoren, R. A. (2007). *Ples pisanja*. Buševac: Ostvarenje
17. Rosandić, D. (2002). *Od slova do teksta i metateksta*. Zagreb: Profil
18. Philipps, S. (1994). *Igre olovkom*. Jastrebarsko: Naklada Slap
19. Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić zajednica koja uči*. Zagreb: Spektar media
20. Wood, D. (1988). Pismeni um. (Ur.), *Kako djeca misle i uče* (str.145-175). Zagreb: Educa

Mrežna stranica:

1. Dječji vrtić Rijeka <https://www.rivrtici.hr/predskola> (pristupljeno 9. kolovoza 2018.)
2. Hrvatski pravopis <http://pravopis.hr/slova/> (pristupljeno 3. rujna 2018.)
3. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske <https://mzo.hr/hr/program-predskole> (pristupljeno 9. kolovoza 2018.)

PRILOG

Anketa za odgojitelje/studente

Poštovana odgojiteljice / poštovani odgojitelju,
molim Vas da ispunite anketni upitnik sastavljan za potrebe istraživanja u mom diplomskom radu na studiju Rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Cilj je ispitati mišljenje odgojitelja o važnosti pravilnoga držanja tijela te o položaju ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju. Unaprijed zahvaljujem na trudu i odvojenom vremenu!
Ivona Ajduković, studentica Učiteljskog fakulteta u Zagrebu.

Molimo Vas da zaokružite podatke o sebi:

SPOL: M Ž

DOB: a) 20-30 b) 31-40 c) 41-50 d) 51-65

STRUČNA SPREMA: a) SSS b) VŠS c) VSS i više

RADNI STAŽ: a) 1-10 godina b) 11-20 godina c) 21-30 godina d) 31-40 godina

Na skali od 1 – 5 označite koliko Vam je važno kako dijete drži olovku, ruku i pisaljku.

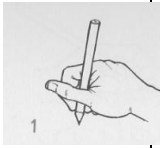
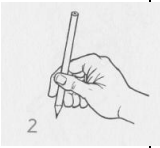
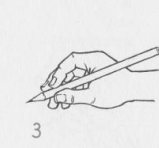

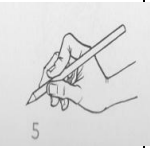

(1-Uopće mi nije važno, 2-Uglavnom mi nije važno, 3-Ne mogu se odlučiti, 4-Donekle mi je važno, 5-Jako mi je važno)

	1	2	3	4	5
Pravilno držanje pisaljke					
Pravilno držanje tijela					
Pravilno držanje ruke					

Zaokružite.

I prije ovog istraživanja sam bila upoznata / bio upoznat s pravilnim držanjem ruke, tijela i pisaljke pri pisanju. DA NE

Označite u tablici za svako dijete kako drži olovku dok piše svoje ime:

Upišite L (ljevak) ili D (dešnjak)	 1	 2	 3	 4	 5	
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						
11.						
12.						
13.						
14.						
15.						
16.						
17.						
18.						
19.						
20.						
21.						

Izjava o samostalnoj izradi rada

IZJAVA

kojom potvrđujem da sam ja Ivona Ajduković, diplomski rad pod naslovom *Mišljenje odgojitelja o važnosti pravilnoga držanja tijela te o položaju ruke i pisaljke u predškolskom razdoblju* napisala samostalno pod mentorstvom doc.dr.sc. Martine Kolar Billege i sumentorstvom doc.dr.sc. Vesne Budinski.

U radu je korištena literatura navedena na kraju diplomskog rada.

Ivona Ajduković

U Zagrebu, rujan 2018.